

Teoretiska verktyg

Intersektionalitet – ett tvetydigt begrepp inom kvinnovetenskapen?

Begreppet "intersektionalitet" har introducerats inom feministisk teori för att belysa hur frågor om kön också hänger ihop med frågor om klass, ras, etnicitet, ålder, nationalitet, sexualitet och hur dessa i samverkan skapar olika makthierarkier. Men vad går diskussionen om begreppet ut på, egentligen?

Begreppet intersektionalitet har blivit föremål för diskussion som en följd av svartas och feministers kritik av feminismen som vit och rasistisk, men också som ett led i en feministisk teoretisk och metodologisk debatt om hur man skall förstå olika subjektsskonstruktioner och -processer.

Nina Lykke påpekar att intersektionalitetsprincipen inte innebär att man kopplar ihop kategorier med varandra utan att man fokuserar på hur olika maktasymmetrier är förbundna genom *interaktion*. Intersektionalitet är framförallt ett kulturteoretiskt begrepp som använts "för att beskriva en *analys* som innebär samverkan mellan olika maktasymmetrier, baserade på kategorier såsom genus, sexuell preferens, klass, profession, ålder nationalitet etc." (min kursiv, Lykke 2003 s. 48).

Förespråkarna talar för att intersektionalitetstänkandet *kan* möjliggöra en mer ingående förståelse för många av de grundbegrepp som används inom feministisk forskning. Inom den nordiska debatten i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (1/2003, 2-3/2005) har intersektionalitetstänkandet kanske främst fungerat som en uppmaning att undvika exkluderande praktiker, även inom feministiska projekt.

Analyskategorier problematiseras

Intersektionalitetstänkandet som fenomen är inget "nytt". Det har förekommit inom feministisk teoribildning och politik, bland annat inom 1800- och 1900-talets kvinno-, ras- och klasspolitiska rörelser (Lykke 2005, ss. 8-11). Exkludering och inkludering har diskuterats inom den akademiska feminismen bland annat inom *black feminism*, och av queer- och postkolonialismsteoretiker, som ifrågasatt antaganden om kvinnors gemensamma könsidentitet och erfarenheter.

Speciellt den teoretiska utvecklingen sedan 1990-talet har inom feministisk teori inneburit att kön och sexualitet och andra analyskategorier *i sig* har problematiserats. Enligt Nina Lykke är intersektionalitet användbart eftersom det kan producera ny kunskap om den komplexitet och diversitet som kännetecknar människors sätt att uppfatta sig själva och varandra i dagens postindustriella samhällen.

Enligt kritikerna kan intersektionalitetsbegreppet lätt framstå som en tom markör, för att det inte är kopplat till ett speciellt problem. De frågar sig "vilket 'problem' inom feministisk teoribildning det är man tänker sig att intersektionalitet kan sägas lösa" (Carbin & Tornhill, s. 111).

Rasism och nationalism

En av de centrala poängerna inom intersektionalitetsdiskussionen är att olika subjektsskategorier såsom kön, ras, etnicitet, nationalitet, *inte* kan separeras eller förstås som enskilda separata kategorier. Vissa beskrivningar av till exempel kvinnors underordning är bristfälliga för att de endast utgår ifrån *en* normativ analyskategori (det typiska exemplet är den vita heterosexuella medelklasskvinnan) och därmed utesluter andra positioner och maktförhållanden.*

Nina Lykke åskådliggör vad ett intersektionalitetsperspektiv tillför en "normal" könsmaktsanalys med hjälp av ett exem-

tället för att utgå ifrån universaliserande teorier där kategorierna föregår subjektets konstruktion (en tanke om att kön, ras, nationalitet, sexualitet eller en annan kategori har en på förhand given betydelse).

Maria Carbin och Sofia Tornhill frågar sig om inte det är en begreppsförvirring som är orsak till intersektionalitetstänkandets användbarhetsproblem (Carbin & Tornhill s.112). De vänder på perspektivet och menar att "frågan ytterst handlar om vad 'kön' är, om vad som kan rymmas inom denna etikett". De skriver bland annat:

I det "spel" där likhet och skillnad upp-rättas kan föreställningar om kön och ras komma att förstärka varandra och skapa

"Att enbart fokusera på könsaspekten gör lätt att man blir blind för den rasism och nationalism som präglade våldtakterna på de bosniska kvinnorna."

pel: de bosniska kvinnor som våldtogs av serbiska soldater under kriget i det forna Jugoslavien. De blev våldtagna för att de är kvinnor, men också på grund av deras etnicitet och nationalitet (Lykke 2003, s. 48). Att enbart fokusera på könsaspekten gör lätt att man blir blind för den rasism och nationalism som präglade de här våldtakterna. Så långt har intersektionalitetsförespråkarna en poäng. Men frågan är om inte intersektionalitetstänkandet i förlängningen leder till det **Donna Haraway** kallar för ett "god-trick": ett försök till ett allomfattande perspektiv som i praktiken blir ohanterligt.

Ingen given kontext

Intersektionalitetstänkandet kan också förstås som en uppmaning att uppmärksamma det *partikulära* (det vill säga *vad* som gör en viss maktrelation hetero/sexistisk, rasistisk och/eller homofobisk) is-

situationer som inte är på förhand givna. Om vi accepterar tanken att kön som kategori konstitueras i ständigt pågående processer där bland annat ras, sexualitet och klass samverkar kan man väl inte välja bort det ena eller det andra? För enligt denna logik finns det inget kön som inte samtidigt har en ras och ingen ras som inte också har ett kön, även om dessa kategorier inte kan reduceras till varandra. (Carbin & Tornhill s. 113)

Frågan är om det inte är föreställningen att kategorier har en essens som skapar problemen för intersektionalitet som teoretiskt verktyg? Att belysa komplexa tillstånd kräver delvis en öppenhet inför det man studerar. Det innebär att kontexten inte kan vara på förhand given. Om de kategorier eller skillnader som samspelar inom en given diskurs inte är på förhand givna, kan man heller inte aspirera på att göra en "allomfattande maktanalys".

Politiska positioner

Carbin och Tornhill argumenterar för att debatten skall förstås inom ramarna för diskussionen om vad som är feminismens "rättmätiga" subjekt och om olika förståelser av begreppet kön. Därmed tycks intersektionalitetsdiskussionen egentligen endast belysa hur olika teoretiska begrepp används, och vilka olika *politiska* och *teoretiska positioner olika feminismer* innebär.

Det förefaller som om man söker teoretiska lösningar på politiska problem. Kanske kommer diskussionen om intersektionalitetens användbarhet inom feministisk teori att i sista hand bli en fråga om språkfilosofi?

Salla Peltonen skriver Pro gradu-avhandling och undervisar i kvinnovetenskap vid Åbo Akademi salla.peltonen@abo.fi

* Michel Foucaults kritik av en "marxistisk maktförståelse" belyser just denna problematik då han visar hur makt fungerar både förtryckande och frigörande och sålunda inte endast kan förstås i termer av förtryckt eller förtryckare. Därmed är det inte självklart vad "kategorin" vit-medelklass-heterosexuell-kvinna tagen ur ett sammanhang innebär.

LITTERATUR

Brah, A. & A. Phoenix (2004): *Ain't I a Woman? Revisiting Intersectionality*, *Journal of International Women Studies* 5 (3), pp. 75-86.

Carbin, M. & S. Tornhill (2004): *Intersektionalitet – ett oanvändbart begrepp?*, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (25) 3, s. 111-114.

Collins, P.H. (1998): *It's all in the family: Intersections of gender, race, and nation*. *Hypatia* 13 (3), pp. 62-82.

De los Reyes, P. & Mulinari, D. (2003): *Intersektionalitet som teoretisk ram vs. mångfaldsperspektivets tomma retorik*, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (24) 3-4, s. 159-162.

Lykke, N. (2003): *Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen*, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 24 (1), s. 47-57.

Lykke, N. (2005): *Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter*, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 26 (2-3), s. 7-17.